

Kamsalamander nu eindelijk ook in de provincie Fryslân gevonden

Teddy Dolstra en Jelle Hofstra

In de provincie Fryslân is na jaren speurwerk in het zuiden van de Stellingwerven de kamsalamander (*Triturus cristatus*) ontdekt. Men was er steeds van uitgegaan dat deze salamander in de provincie Fryslân niet voor kwam en dat de kleine watersalamander (*Lissotriton vulgaris*) hier de enige voorkomende soort was.

Zoektochten

Het frustrerende voor de Friese specialisten was wel dat het dier nog geen halve kilometer over de grens van Drenthe en Overijssel wel steeds werd gevonden. Het gebruik van salamanderfuiken en de meerdere zoektochten van leden van de Werk- en studiegroep Reptielen en Amfibieën Friesland (WARF) leverden in het Friese gedeelte al die tijd geen enkele kamsalamander op. Wel kwamen er in de loop der jaren enkele meldingen binnen uit o.a. de omgeving van Leeuwarden en Beetsterzwaag maar die zijn terzijde gelegd als onbetrouwbaar. De dieren werden steeds verward met het mannetje van de kleine watersalamander die – vooral pas na de winterrust – in het vroege voorjaar vrij donker van kleur kan zijn en eveneens een kam draagt.

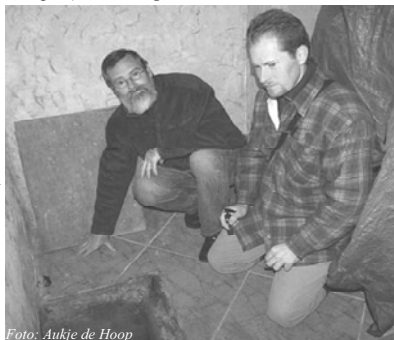

Foto: Aukje de Hoop

Jelle Hofstra (links) en Teddy Dolstra inspecteren in de kelder een putje waarin de kamsalamander overwintert.

Kelder

Het blijkt nu dat het voorkomen van de kamsalamanders in zuid-Fryslân al halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw bekend was. De in Steggerda wonende auteur (Teddy Dolstra) vond de dieren in ieder geval al die jaren regelmatig rondom zijn huis en zelfs overwinteren de salamanders in de kelder. Hij zag wel dat sommige dieren wel erg groot en donker waren, maar verder ging zijn kennis toen nog niet. Tot hij vorig jaar in gesprek kwam met een lid van de WARF, Sjors Meijners, die net over de grens in Overijssel woont. Sjors kent de kamsalamander maar al te goed omdat deze soort veelvuldig rondom zijn huis wordt gevonden. De 'Friese' dieren werden door hem dan ook herkend als de kamsalamander en daarmee was het voorkomen van de soort in deze provincie een feit.

Rugstreep

Even ontstond nog enige twijfel of het hier inderdaad wel om onze inheemse kamsalamander ging, toen een van ons (Jelle Hofstra) een al wat oudere foto van enkele daar gevonden dieren onder ogen kreeg. Daarop stonden een aantal dieren afgebeeld met een geel-oranje rugstreep. Nu is het determineren van een kamsalamander in Fryslân geen dagelijkse kost en dus sloeg de twijfel even toe of het hier niet om de exoot *Triturus carnifex* (Italiaanse kamsalamander) ging, die op sommige plaatsen in ons land al is gevonden. Na enkele foto's van de buiktekening naar RAVON te hebben gestuurd kon men mij

geruststellen. Het ging hier inderdaad om onze eigen (noordelijke) kamsalamander. Overigens bleek dat niet iedereen bekend was met het feit dat bij jonge dieren en vrouwtjes van de kamsalamander een rugstreep aanwezig kan zijn.

Meer meldingen

Na een oproep te hebben geplaatst in een natuurbriek van een regionale krant, kwamen nog een paar meldingen binnen. Dit uit de buurten van Langelille, Scherpenzeel en Wolvega, plaatsen die ten opzichte van Steggerda toch een eind uit de koers liggen. Onderzoek zal uit moeten wijzen of het ook hier inderdaad om de kamsalamander gaat.

Toekomst?

De vraag is of de kamsalamander in de Stellingwerven wel toekomst heeft. Immers de scherpe overgang van het bosrijke Drenthe en Overijssel naar het verhoudingsgewijze kale landschap van Fryslân was tot op heden schijnbaar de grote barrière. Landschapsbeheer Friesland is actief bezig met het Kamsalamanderproject dat wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân. Het doel van dit project is het verbeteren van de biotoop van de kamsalamander. Zo worden er in 2007 meerdere poelen aangelegd en waar nodig beplanting aangebracht.

Verspreidingsonderzoek herpetofauna en vissen Noordoost-Brabant

Sander Humink

Naar aanleiding van deelname aan het Meetnet Amfibieën heb ik door groeiende interesse een groot aantal wateren onderzocht in de omgeving van Oss en De Maashorst op het voorkomen van amfibieën. Hoe de monitoring van twee telgebieden uitgroeide tot de uitwerking van een verspreidingsonderzoek en de oprichting van een nieuwe werkgroep binnen RAVON.

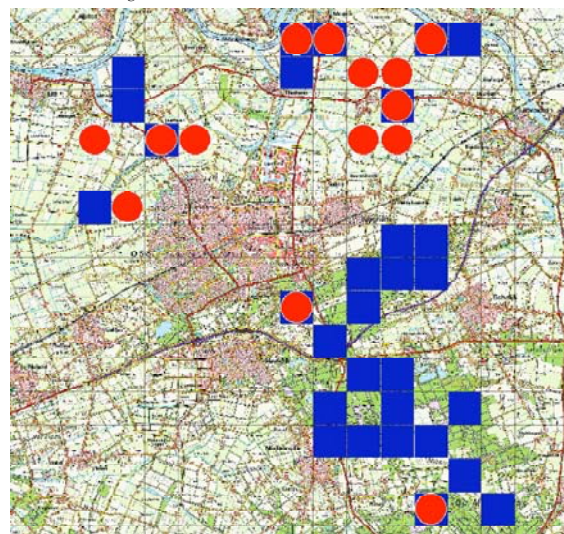
Regio

Het onderzoeksgebied is de omgeving van Oss, in een straal van ongeveer 7 kilometer om Oss heen. Het omvat ruwweg de uiterwaarden tussen Lith en Oijen en de noordoostelijke polders van Oss (deelgebied Oss Noord), de uiterwaarden bij Megen, Dieden & Demen en de Groenedijk (deelgebied Megen), natuurgebied Herperduin, de bossen rondom de Docfalaan (deelgebied Herperduin) en natuurpark De Maashorst (deelgebied De Maashorst) (zie figuur 1).

Achtergrond

De keuze voor deze gebieden is deels gebaseerd op reeds bestaande telgebieden en waarnemingen van het Meetnet (Alphense en Hemelrijksche Waard, Uiterwaarden Megen en Herperduin) en door kilometerhokken voor het Project Inhaalslag. De overige gebieden zijn bezocht op basis van geschikt habitat voor bijzondere soorten

Figuur 1. Overzicht geïnventariseerde kilometerhokken rondom Oss. Bij de vierkante symbolen zijn amfibieën en/of reptielen waargenomen, de ronde symbolen staan voor waarnemingen van vissen.

(Groenedijk, Herperduin en De Maashorst). In 2006 zijn in totaal 37 kilometerhokken bezocht, interessante poelen en wateren zijn onderzocht op het voorkomen van amfibieën. Waarnemingen aan reptielen en vissen zijn natuurlijk ook genoteerd. Het onderzoeksgebied omvat verschillende landschapstypen: van uiterwaarden en weidse polders in de Maasvallei tot bos- en heidecomplexen, en veelal kleinschalige landbouwgebieden op de zandgronden rond de Peelbreuk. Door de vele typen landschappen met uiteenlopende biotopen is het een interessant onderzoeksgebied waar veel verschillende soorten amfibieën en reptielen voorkomen.

Resultaten

Tijdens het afgelopen monitoringseizoen zijn in de periode februari t/m september 50 wateren onderzocht. Hier zijn in totaal 10 soorten amfibieën, 1 reptiel en 11 soorten vissen waargenomen. In elk deelgebied zijn nieuwe populaties ontdekt en er zijn soorten waargenomen op plaatsen die bij RAVON of bij de terreineigenaren niet bekend waren. De meest

verrassende ontdekkingen zijn het voorkomen van de kamsalamander in de noordelijke helft van De Maashorst en het voorkomen van de heikikker in een natuurgebiedje ten noordwesten van Oss langs de Hertogswetering. Ook zijn de beschermde grote modderkruiper, het bermpje en de kleine modderkruiper aangetroffen in de polders ten noorden van Oss. In De Maashorst zijn verder Alpenwatersalamanders, rugstreppadden en zonnebaars gezien. De waarnemingen van deze soorten hebben geleid tot de opzet van twee nieuwe monitoringstelgebieden in het Herperduingebied en De Maashorst.

Mammertje kam salamander. Foto: S. Hunink

Meer te ontdekken?

Hoewel vele wateren zijn onderzocht, zijn niet alle wateren even intensief bezocht. Ook zijn het afgelopen jaar veel nieuwe poelen aangelegd in het onderzoeksgebied. Het beeld dat verkregen is, is dan ook een voorlopig overzicht. Na deze eerste verkenning kan wel worden geconcludeerd dat in het gebied rond Oss en De Maashorst over het voorkomen en de verspreiding van amfibieën en reptielen nog weinig bekend is. Vele gebieden zijn niet of nauwelijks onderzocht op herpetofauna en het is onduidelijk hoe het gesteld is met de verschillende populaties. Er valt nog veel te ontdekken!

Actieplan

Om deze reden heb ik een actieplan opgesteld waarin een gebiedsdekkende verspreidingsonderzoek is uitgewerkt in de omgeving van Oss en De Maashorst. Onder mijn begeleiding als coördinator worden vrijwilligers uit regionale natuurorganisaties en particuliere geïnteresseerden ingezet om verschillende delen te onderzoeken op amfibieën, reptielen en vissen. Het Brabants Landschap en Stichting RAVON bieden hierbij ondersteuning. De waarnemingen van vissen worden gebruikt voor de nieuwe visatlas Noord-Brabant, waar nu hard aan gewerkt wordt.

Poel bij Doefalaan waar grote exemplaren van de kleine watersalamander zijn gevonden, bruine kikkers waarvan een albino en de bastaardkikker.

Foto: S. Hunink

Daarnaast wordt in het plan aanbevolen nader onderzoek uit te voeren naar de regionale status van beschermde en bedreigde soorten. Ook wordt aanbevolen om de coördinator deel te laten nemen aan bestaande overlegstructuren van overheden en terreinbeheerders, om kennis in te brengen met betrekking tot inrichting en beheersmaatregelen. Op dit moment is al overleg gaande tussen natuur- en milieuorganisaties in De Maashorst, die een stuurgroep adviseert op het gebied van inrichting van het gebied en uitwerking van visies.

Maatregelen

In het plan wordt een aantal maatregelen voorgesteld voor bescherming en behoud van de kamsalamander in De Maashorst. De drinkpoelen waar ze voorkomen zijn geen optimale voortplantingswateren. De poelen zijn sterk geëutrofeerd en er is weinig watervegetatie aanwezig door de hoge begrazingsdruk. Er is dan ook bij de terreinbeheerders instantie aanbevolen om de voortplantingswateren aan te passen en het begrazingsbeheer af te stemmen op het voorkomen van de kamsalamander. Er is ook aanbevolen om bij de inrichting van de toekomstige verbindingzone tussen De Maashorst en het Herperduin-gebied over de A50, rekening te houden met de kamsalamander.

Werkgroep VNB

Een vervolg van het plan is de oprichting van de Werkgroep Verspreidingsonderzoek Noordoost-Brabant die zich richt op het verkrijgen van een gebiedsdekkend overzicht van alle voorkomende amfibieën, reptielen en vissen in Noordoost-Brabant en de adequate bescherming van bedreigde soorten in deze regio door onderzoek en advisering. Het verspreidingsonderzoek in de regio Oss en de deelname aan overlegstructuren is een eerste aanzet tot de vervulling van deze doelstelling.

Meer informatie?

Meer informatie over de werkgroep en het onderzoek kan bij mij worden opgevraagd per mail of telefoon. Ook staat meer informatie op de Internetsites www.ravon.nl of www.kwakbollen.org. Het rapport Hunink, S. 2007. *Waarnemingen herpetofauna regio Oss 2006, voorlopig overzicht & actieplan verspreidingsonderzoek herpetofauna. Stichting RAVON, Nijmegen, 41p.* is ook opvraagbaar.

Sander Hunink
Coördinator verspreidingsonderzoek
herpetofauna & vissen regio Oss
s_hunink@hotmail.com, 06-18370282

Veranderde namen

De taxonomie van amfibieën en reptielen is nog altijd sterk in beweging. Ondersoorten worden tot soort verheven, soorten worden opgesplitst, (onder)soorten veranderen van (onder)soortnaam, nieuwe genera worden in het leven geroepen, oude genusnamen verkrijgen prioriteit over nieuwere namen en soorten worden verplaatst naar reeds bestaande genera.

Kleine watersalamander (man) Foto: Arnold Boer

Ook bij enkele in Nederland voorkomende amfibiesoorten is iets veranderd. Het literatuuronderzoek dat daaraan ten grondslag ligt, leidde tot de conclusie dat enkele voorstellen uit de wetenschappelijke literatuur dermate goed onderbouwd en bediscussieerd zijn, dat RAVON deze wil overnemen. De gehele onderbouwing staat beschreven in de laatste aflevering van het tijdschrift RAVON (Van Delft & Creemers 2006).

De kleine salamandersoorten komen in het genus *Lissotriton*. *Triturus vulgaris* wordt *Lissotriton vulgaris* en *T. helveticus* wordt *Lissotriton helveticus*. De Alpenwatersalamander komt in het genus *Mesotriton*. *Triturus alpestris* wordt dus *Mesotriton alpestris*. Dit is gebaseerd op genetische onderzoeken, maar een vergelijkbare opdeling van de salamanders is ook op grond van gedragsstudies van bijvoorbeeld het baltsgedrag te maken.

In het Meetnet Amfibieën Mededelingen 18 werd al een beetje op deze veranderingen vooruit gelopen. Maar in het algemeen gebruiken we gewoon de Nederlandse namen en zolang de voorraad telformulieren nog niet op is zal je de oude afkortingen Tv en Ta tegen komen!

Bron: Van Delft, J. & R. Creemers, 2006. *Veranderende wetenschappelijke namen van Nederlandse soorten. RAVON 24 8(3)2006:38-39.*

Kikker eet vogel

Oktober jl. verscheen er op de Internetsite van Vroege Vogels deze foto van Jan B. van Buren met daarop een groene kikker die een vogel opeet. Op het bijbehorende forum kwamen verschillende reacties binnen met andere voorbeelden variërend van eendenkuiken, barsmijns, zwarte roodstaart tot zwaluw. Dit is na te lezen op: http://vroegevogels.vara.nl/portal?_scr=forum_dialog&fld=3&frm=11007.

Foto: J.A. van Boven

Ook via de ravonwm@yahoo.com werd hier aandacht aan besteed. Harry van Diepen schreef: "Het komt regelmatig voor dat groene kikkers grote prooien pakken. Vorig jaar vond ik een verdronken kikker met een eveneens verdronken roodborst halverwege doorgeslikt in zijn bek. De poten van de vogel op de foto lijken ook op die van een roodborst (zie cirkel). En vogelpoten zijn goed te verteren, de veren wel wat moeilijker."

Een paar jaar geleden meldde iemand dat ze vier groene kikkers aan een roodborst had zien trekken, deze roodborst wist te ontsnappen. Eveneens een melding van een kikker met een ringslang van ca. 30 cm in zijn bek. Geruime tijd geleden werd er ook melding gemaakt van een groene kikker, die een drinkende boerenzwaluw te pakken kreeg."

Wat een rovers die groene kikkers!